

Bilješka
UDK 19 Hegel, G.W.F.
342.4(430)(049.3)
Primljeno: 20. ožujka 2010.

Bilješka uz Hegelov *Ustav Njemačke*

DOMAGOJ VUJEVA*

Sažetak

Autor opisuje različite faze nastanka fragmenata koji čine *spis o ustavu* i pokazuje kojim je povijesnim događajima Hegelov rad na tom spisu bio neposredno uvjetovan. Objašnjavaju se kriteriji izbora fragmenata za hrvatski prijevod kao i način njihova povezivanja, odnosno organizacije teksta. Na kraju se navode karakteristike hrvatskog prijevoda.

Ključne riječi: Hegel, *Ustav Njemačke*, država

Spis o ustavu Njemačke jedan je od najvažnijih tekstova Hegelove rane političke filozofije, u kojemu preko iscrpne kritike političkog i pravnog uređenja urušavajućeg Njemačkog Carstva nastoji razraditi nužne elemente pojma države. Spis je nedovršen i za Hegelova života nije objavljen. O nekim njegovim dijelovima izvijestio je još Hegelov prvi biograf Karl Rosenkranz (u knjizi *Georg Wilhelm Friedrich Hegels Leben*), no prvo, samostalno i relativno cjelovito izdanje fragmenata koji čine *spis o ustavu* objavio je 1893. Georg Mollat pod naslovom *Kritik der Verfassung Deutschlands*. Otada je spis doživio niz izdanja,¹ sve do dva nedavna na kojima se temelji ovaj izbor. Riječ je o *Die Verfassung Deutschlands* iz prvog toma Hegelovih *Djela (Werke I; Frühe Schriften*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1971,

* *Domagoj Vujeva*, znanstveni novak na Fakultetu političkih znanosti i asistent na predmetima Povijest političkih ideja, Povijest političkih doktrina i Teorija države.

¹ Od tih izdanja vrijedi izdvojiti Lasonovo u *Schriften zur Politik und Rechtsphilosophie* (Leipzig, 1913), Hermana Hellera *Die Verfassung Deutschlands* (Leipzig, 1923), koje se temelji na Lasonu, Mollatovo reizdanje motivirano novonastalim političkim okolnostima iz 1935. *Die Verfassung des deutschen Reiches*, Hoffmeisterovo objavljivanje novih, dotad neobjavljenih fragmenata u *Dokumente zu Hegels Entwicklung* iz 1936. te *Die Verfassung Deutschlands* u *Politische Schriften* (Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1966, s pogovorom Jürgena Habermasa).

redaktura Eva Moldenhauer i Karl Markus Michel) i *Über die Reichsverfassung* (Hansa Maiera prema tekstu koji je priredio Kurt Rainer Meist) iz 2004².

Osnovna je odlika *spisa o ustavu* – kada je o stanju teksta riječ – da se ne radi o jedinstvenom i cjelovitom spisu pripremljenom za objavljivanje, nego o nizu manjih i većih fragmenata koji su u Hegelovoj zaostavštini pronađeni kao dijelovi namjeravanog spisa. Jezgru spisa čini čistopis, fragment naslova *Deutschland ist kein Staat mehr...*, posljednji fragment nastao krajem 1802. koji je sam Hegel pročistio i, čini se, pripremio za objavljivanje. No znatno su veći dio spisa razni uvodi, nacrti, predlošci i predradnje za čistopis te izvaci i prilozi od kojih je Hegel samo manji broj, u više ili manje revidiranom obliku, preuzeo u čistopis.

Sam projekt rada na spisu trajao je oko 3 godine, od 1799. do 1802., i može se okvirno podijeliti u tri faze.³ Početak projekta teško je precizno datirati, ali sigurno je da pada još u Hegelovu frankfurtsku fazu, u vrijeme trajanja Raštatskog kongresa,⁴ svakako prije njegova prekida u travnju 1799. ubojstvom francuske delegacije od strane austrijskih husara, nakon čega je uslijedio drugi koalicioni rat. Rat s Francuskom, kao i za Njemačko Carstvo nepovoljni uvjeti mira o kojemu se pregovaralo u Rastattu, čini se da su za Hegela bili neposredan povod izrade kritike njemačkog ustavnog uređenja. Iz te prve faze potječe prva, “frankfurtska” verzija uvoda *Sollte das politische Resultat...*, koji je prerađen u Jeni, kao i još jedan kratak fragment u kojemu Hegel tematizira izoliranje staleža od Carstva i koji je, po svemu sudeći, pripadao većoj cjelini.⁵ Prekidom Raštatskog kongresa prestaje i Hegelov rad na tekstu, a nastavljen je u proljeće 1801. nakon Hegelova preseljenja u Jenu.⁶ Hegel odbacuje svoje frankfurtske nacрте zadržavajući samo uvod koji međutim znatno prerađuje. U ovoj, drugoj fazi nastaje većina fragmenata iz korpusa

² Koje je čitanju prilagođena verzija kritičko-povijesnog izdanja teksta iz 5. toma *Sabranih djela* iz 1998. (*Gesammelte Werke, Bd. 5: Schriften und Entwürfe 1799-1808*, Hamburg, 1998).

³ Mjerodavna osnova za razvrstavanje pojedinih fragmenata u različite radne faze i dalje je veliko istraživanje kronologije Hegelovih jenskih tekstova Heinza Kimmerlea (Kimmerle, 1967) na koje se oslanjaju i priređivači ovdje prevedenih fragmenata.

⁴ Kongres je trajao od 1797. do travnja 1799, kada je prekinut. Cilj kongresa bio je potvrditi mirovni ugovor iz Campo Formija između Francuske i poražene Austrije kojim je okončan prvi koalicioni rat između velikih europskih sila i revolucionarne Francuske.

⁵ Riječ je o fragmentu *über ihre Entstehung...* Na osnovi toga fragmenta Meist upozorava kako se čini da je Hegel rad na spisu započeo već 1797, neposredno nakon preseljenja iz Berna u Frankfurt te da je do 1799. imao pred sobom u osnovi gotov spis spreman za objavljivanje. No nakon prekida Raštatskog kongresa i preseljenja u Jenu Hegel uništava tu verziju, započinjući rad na potpuno novom spisu (Meist, 2004: LXIV-LXVI).

⁶ I nakon objavljivanja mira potpisanog kod Lunévilla 9. 2. 1801, kojim je završen drugi koalicioni rat. Najvažnije posljedice mira za Carstvo bile su prepuštanje lijeve obale Rajne Francuskoj i obveza obeštećenja time zakinutih kneževa sekulariziranjem crkvenih posjeda s desne obale, što

spisa o ustavu: predradnje za predložak čistopisa, još jedna varijanta uvoda i čitav predložak za čistopis, čiji veći dio čine dva fragmenta preuzeta i u ovom prijevodu: *Diese Form des deutschen Staatsrechts...*, zamišljen kao početak čistopisa (ali samo djelomično preuzet u njegovoj konačnoj verziji) i *kan, wodurch die Freyheit...*, najveći fragment *spisa o ustavu*, čiji se početak dijelom preklapa s krajem čistopisa. U tom fragmentu Hegel nastavlja s razmatranjem pojedinih elemenata “pojma države” koje je započeo u čistopisu i daje usporednu analizu nastanka i izgradnje države u Njemačkoj, Italiji i ostatku Europe (Francuskoj). Naposljetku, treća faza pada u razdoblje nakon studenoga 1802, kad nastaje sam čistopis, a u međuvremenu Hegel pravi bilješke o glasovanjima u Reichstagu kao i o vijestima iz francuskog i engleskog političkog života, koje koristi pri izradi čistopisa.

U izboru fragmenata za ovaj prijevod nastojala su se zadovoljiti dva kriterija. S jedne strane prenijeti najveći dio teksta koji čini korpus *spisa o ustavu*, odnosno uvrstiti sve fragmente koji sadrže neizostavne argumente Hegelove kritike njemačkog ustavnog uređenja po pojedinim elementima “pojma države”, razloge zbog kojih se Njemačka nije uspjela preobraziti u modernu državu, sličnosti i razlike njemačkog stanja s ostatkom Europe, kao i vlastite Hegelove reformske prijedloge. Istovremeno, nastojala se izbjeći dodatna fragmentacija, bilo izbacivanjem većih dijelova teksta iz pojedinih fragmenata (zbog čega ponegdje dolazi do neznatnog preklapanja teksta) bilo uključivanjem manjih dijelova različitih fragmenata (zbog čega su neki fragmenti morali otpasti u cijelosti). Cilj je u cjelini bio čitatelju ponuditi relativno cjelovitu i integriranu verziju spisa. To međutim ni u kojem slučaju ne podrazumijeva izvođenje rekonstrukcije teksta umjesto samog autora. Izabrani fragmenti jasno su označeni i datirani (na osnovi Kimmerleove i Meistove kronologije), a njihovo povezivanje – nužno radi preglednosti teksta – izvršeno je po uzoru na izdanje iz 1. toma *Djela*. Osim toga pri povezivanju pojedinih fragmenata vodilo se računa o njihovoj već postojećoj tematskoj srodnosti. Tako je ovaj prijevod kombinacija dvaju izdanja. Fragmenti su preuzeti iz Meistova i Meierova izdanja (2004),⁷ a njihovo povezivanje oslanja se na 1. tom *Djela* (1971), iz kojega su preuzeti i naslovi pojedinih tematskih cjelina kao i naslov čitavog spisa.⁸

Tekst je organiziran na ovaj način. Prvi dio čini *Uvod*, “jenska”, prerađena verzija fragmenta *Sollte das politische Resultat...* koji je Hegel ostavio nedovršenim. Slijedi čistopis, koji je jezgra teksta, iz kojega je izostavljen kratak dio o teritoriju Carstva. Neposredno pred poglavlje o *Pojmu države* čistopisa umetnut je fragment

je imalo dalekosežne učinke na religijom određen odnos glasova staleža u Reichstagu. Posljedice mira kod Lunévilla na ustav Carstva Hegel razmatra na nekoliko mjesta u spisu.

⁷ Razlika između ta dva izdanja je u tome što ono iz 2004. odustaje od rekonstrukcije teksta i donosi fragmente u izvornom obliku.

⁸ Koji se za naše prilike činio boljim od “O ustavu Carstva”, kako glasi naslov teksta iz 2004.

Diese Form des deutschen Staatsrechts..., važan zbog toga što u njemu Hegel ocrta njemački povijesni razvoj i njegove specifičnosti koje Nijemcima nisu dopustile da, za razliku od većine europskih država, “pronađu slobodu u zajedničkom slobodnom podvrgavanju jednoj vrhovnoj vlasti.” Fragment završava najavom i započinjanjem razmatranja pojma države kojim Hegel želi pokazati kako se Njemačka ne može smatrati državom. To razmatranje nastavlja se u čistopisu, pa se činilo opravdanim navedeni fragment umetnuti upravo ispred poglavlja o pojmu države. Slično je i s fragmentom *kan, wodurch die Freyheit...* koji je dodan nakon čistopisa.⁹ I u tom slučaju postoji djelomično preklapanje teksta (kraj čistopisa – početak fragmenta), a teme sadržane u fragmentu – nezavisnost staleža od cjeline, Hegelova koncepcija političkog predstavništva, opis formiranja europskih država – logičan su nastavak razmatranja “pojma države” iz čistopisa.

Razlog za novi prijevod Hegelova *spisa o ustavu* nedostupnost je i zastarjelost vokabulara postojećeg izdanja iz 1982.¹⁰ (koji je prijevod teksta iz prvog toma *Djela*). No više od toga u najmanju ruku nespretnost rješenja pri prijevodu pojedinih Hegelovih formulacija. Prijevod je naime ili predoslovan, pa je često nerazumljiv ili je pogrešan i suprotan značenju njemačkog izvornika (počevši sa samim naslovom koji je preveden kao *Sustav Njemačke*). Naš prijevod nastojao je izbjeći takve nedostatke i istovremeno sačuvati specifičnost Hegelova stila, odnosno prenijeti tekst u što vjernijem obliku. U pojedinim slučajevima, kada nije postojao zadovoljavajući ili nedvosmislen hrvatski prijevod, njemački je izraz ostavljen u tekstu u kosoj zagradi. Posebno treba izdvojiti jedan slučaj različitog prijevoda istog termina koji se često pojavljuje u tekstu. Riječ je o njemačkom terminu *Fürst*, koji može značiti i “knez” i “vladar”. Taj je termin u dijelu teksta koji se odnosi na razmatranje prilika u Njemačkoj preveden kao “knez” kako bi se očuvala veza s naslovom vladarā njemačkih zemalja koji su sjedili u Reichstagu (kolegiju kneževa i izbornih kneževa). Kada se Hegel međutim okreće analizi Italije i u tom kontekstu glavnog Machiavellijeva djela, isti izraz preveden je kao “vladar” zbog različitih naslova talijanskih vladarskih kuća i uobičajenog hrvatskog prijevoda naslova Machiavellijeva djela. Svi drugi danas manje poznati termini, prvenstveno oni koji označavaju institucije Njemačkog Carstva, ostavljeni su u njemačkom izvorniku uz hrvatski prijevod te su dodatno razjašnjeni u fusnotama označenim brojevima.

⁹ Iz tog fragmenta izostavljena su dva kraća dijela teksta, jedan u poglavlju *Nezavisnost staleža*, koji ne donosi ništa bitno novo spram ostatka spisa, i poglavlje o politici Pruske i Austrije prema Carstvu, o čemu Hegel također govori na drugim mjestima u spisu.

¹⁰ *Sustav Njemačke*, u: Hegel, 1982.

LITERATURA

- Avineri, Shlomo, 1972: *Hegel's Theory of the Modern State*, Cambridge University Press, New York
- Hegel, G. W. F., 1971: Die Verfassung Deutschlands, u: Hegel, G. W. F., *Werke I; Frühe Schriften*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main
- Hegel, G. W. F., 1982: Sustav Njemačke, u: Hegel, G. W. F., *Rani spisi*, Veselin Masleša, Sarajevo
- Hegel, G. W. F., 2004: *Über die Reichsverfassung*, Felix Meiner Verlag, Hamburg
- Kimmerle, Heinz, 1967: Zur Chronologie von Hegels Jenaer Schriften, u: *Hegel-Studien*, Bd. 5: 125-176
- Meist, Kurt Reiner, 2004: Zur Textedition der Verfassungsschrift, u: Hegel, G. W. F., *Über die Reichsverfassung*, Felix Meiner Verlag, Hamburg
- Harris, H. S., 1972: *Hegel's Development – Toward the Sunlight 1770-1801*, Oxford University Press, Oxford

Domagoj Vujeva

NOTE ON HEGEL'S *CONSTITUTION OF GERMANY*

Summary

The author describes the stages of creation of fragments of which the text on constitution is composed, and points to the historical events which directly influenced Hegel's work on the text. He further clarifies the criteria of selection of fragments for the Croatian translation and the manner in which they have been connected, i.e. in which the text has been organised. Finally, the author sets forth the characteristics of the Croatian translation.

Keywords: Hegel, *Constitution of Germany*, state

Kontakt: **Domagoj Vujeva**, Fakultet političkih znanosti, Lepušićeva 6, 10000 Zagreb. E-mail: domagoj_vujeva@yahoo.com